

першою школою сімейності, батьківською наукою, через яку проходить кожна людина.

Народна педагогіка свято береже і передає із покоління до покоління відомості про історію життя народу, його працю, відпочинок. Усний підручник життя, яким є народна педагогіка, наголошує на тому, що найпершою умовою успішного виховання дітей є міцна, дружна сім'я. В ній панує згода і повага між батьками, взаєморозуміння з дітьми. У народі кажуть: "Де згода існує, там щастя панує".

Сьогодні, на жаль, сучасна сім'я досить слабо обізнана з практикою виховання засобами фольклору, та саме казки, легенди, приказки, прислів'я, перекази, пісні, усілякі ігри та забавки відображають педагогічну вікову мудрість. В них зібрано поради і застереження щодо поведінки людей в певних життєвих ситуаціях, повчання гідності, працелюбству, добру. Так, ніжна й щира мамина пісня над колискою немовляти не тільки благотворно впливає на формування дитячої психіки, не тільки заспокоює дитину і зігріває її теплом і ласкою, але й вчить любити рідну мову, батьків, працю. В колискових піснях з великою ніжністю виражається вічна любов матері до дитини, піклування про неї. У традиційній народній практиці родинного виховання колисковою піснею присипляють дітей. Колискова – це символ майбутньої щасливої долі дитини. Добрий дух рідного дому, тепло домашньої оселі, одруження з милою людиною виступають як найважливіший чинник успішного виховання дітей. Основним вихователем з давніх-давен у народі була родина, особистий приклад батьків. Від взаємин у сім'ї залежало великою мірою, якою виросте дитина. По батьках судили про дітей: "Які мама й татко, таке й дитятко", "Яка гребля, такий млин, який татко, такий син", "Який куш, така й хворостина, який батько, така й дитина" та ін. При виборі подружньої пари звертали увагу, чи "хорошого", "чесного роду молодий або молода". Високо оцінювала народна мораль особистий приклад батьків, силу

батьківського авторитету. Традиційна роль батька в родині загальновідома. В селянській сім'ї, яка ще на початку ХХ ст. зберігала чимало патріархальних рис, батьків приклад, батькове слово, наказ були законом. Не дарма казали: "Не навчив батько, не навчить і дядько", або "Батькова лайка дужча за материну бійку". Якщо образ матері в народній свідомості сприймається як втілення добра і ласки, то з особою батька асоціюється мужність, витриманість, суровість. Діти, найперше, звичайно хлопчики, намагалися брати з нього приклад. Спостерігаючи за його працею, засвоювали трудові навички, людські моральні критерії. "Живемо не батьками, помремо не людьми", – гласить народна мудрість, вбачаючи призначення батьків у тому, щоб виховати й підготувати до життя повноцінну зміну.

Багатовіковий досвід переконував, а народна мудрість зафіксувала, що вчити дитину треба змалку: "Учи дитину змалку, бо як не навчиш – виросте, тебе навчить", "Гни дерево, поки молоде, учи дитину, поки мале", "Як не навчиш дитину в пелюшках, то не навчиш і в подушках" та ін. Народна педагогіка вимагала розумної любові до дітей. Тож казали, що дитину треба так любити, щоб вона не знала цього. За звичаєм і законом, батьки мали право фізично карати неслухів. "Дитина без прута не виросте", – казали в народі. Або "Дитину серцем люби, а руками гнети". Проте домінуючими були гуманні принципи, а саме: "Учи дітей не страшкою, а ласкою". Великого значення надавали заохоченню. Не скупилися на похвалу, коли дитина виявляла послух, привозили з ярмарку гостинці (бублики, ріжки, медяники).

Кожна родина у вихованні своїх членів, починаючи уже з дня народження дитини, повинна була додержувати певної системи правил народної педагогіки, які закріплені у неписаному моральному кодексі народної мудрості. Важко переоцінити у моральному вихованні дитини роль традиційних повчань – пересторог: "Не руйнуй ластів'ячого гнізда, – говорили в народі, – бо обличчя вкриється віспою." "Видереш лелечині яйця – згорить хата"; "крутитимеш на подвір'ї жевріючу головошку – болітиме голова"; "толочитимеш жито – залоскочуть русалки". Ці та подібні їм повчання сяяли в дитячій душі зерна добра і справедливості, вчили цінувати працю, будили любов до природи, оточуючого середовища, до людей.

Народна мораль вимагала від дітей пошани до старших, строга субординація була життєво необхідною нормою у селянській родині. Принцип старшинства був домінуючим у всьому. Ніхто з молодших не мав права першим сісти до столу. Старший брат користувався повагою молодших, старша сестра мала перевагу над молодшою. Принципу старшинства дотримувалися і при одруженні. Молодша сестра не могла вийти заміж швидше, ніж старша, молодший брат одружитися скоріше від старшого. Дитину змалку вчили цілувати в руку родичам і знайомим, цей звичай дуже шанували. Зовнішнім виявом пошанування старших було звернення на "ви", а не "ти". Старалися виховати дітей чесними, справедливими, добрими. Загальним правилом було: "Не роби зла, а роби добро". Батьки виховували у дітей почуття взаємодопомоги, щирості, поваги до старших, ввічливості, "До людей з добром, то й від людей з добром", "Роби так, щоб батьку-матері не було соромно від людей" – говориться у прислів'ях. Величезного значення надавалося вихованню любові до рідної землі: "До природи не носи шкоди, бо твій дім згорить", "Не плюй на землю, бо не буде родити" і т.п. Великим злом вважали крадіжки і за них суворо карали. Крадену річ наказували обов'язково повернути назад, били так, що іноді водою треба було одливати. Дорожити честю вчили змалку. "Батьком-матір'ю не хвались, а хвались честю", "Чесному всюди честь, хоч і під лавою". Віковий досвід повчав, що тільки в чесній праці слава людини. Згідно з народною мораллю праця – це найвища чеснота, найголовніша засада життя. Століттями склалися традиції сімейного виховання, вироблялися основні його принципи, серед яких народна педагогіка головну роль відводила трудовому вихованню. У загальній трудовій атмосфері вже саме народження дитини розглядалось як поява в сім'ї майбутнього трудівника. Трудове виховання починалося від самого малечку. Новонародженому бажали, щоб було охоче й робоче. До п'яти років дітям давали повну волю для ігор та розваг. Але в іграх уже імітувалися певні виробничі процеси: "А ми просо сіяли", "Сіять мак" тощо, у колядках і щедрівках оспівувалася селянська праця: "Щедрик, щедрик, щедрівочка". В іграшках, які робили самі діти, копіювався землеробський реманент. Навіть своє довкілля поєднували з працею (на вечорницях дівчата пряли, вишивали, хлопці лушили кукурудзу). З шестирічного віку дітей уже залучали до праці: вони пасли гусей,

колисали молодших братів і сестер, виконували домашню роботу. Так дівчата прибирали в хаті, пололи в городі, доглядали за меншими; хлопці випасали худобу, молотили збіжжя, допомагали на пасіці. Молодь 16-18 років працювала нарівні з дорослими. Великого значення надавали підготовці сина до першого виходу в поле. Дорослі напучували сина прислів'ями: "Орати – не язиком махати", "Хто вміє орати, перед тим шапку скидають", "Орачеві і в громаді перше слово". Таким чином, у дітей, яких привчали до різних видів домашньої і сільськогосподарської роботи, формувалося почуття любові до землі, до праці на ній. Обов'язок батьків, за народною мораллю, не тільки в тому, щоб привити дитині трудові навички, а й прищепити любов до праці, нетерпимість до неробства, ледарства, байдикування. Цьому підпорядковані були різні засоби, серед яких значна роль відводилася різним жанрам фольклору. Вже колискова пісня вводила дитину в трудову атмосферу народного життя. Взяти хоча б різні варіанти цього мелосу про котика, як найбільш улюблену дітьми домашню тварину. Тут котик працює, трудиться – дитину колише, замітає хатку, миє ложки, шиє черевички, випасає худобу тощо:

Ой ну люлі, люлі,
Ой ну, котику, котусю,
Займи нашу телусю,
Та пожени на пашу ...
Ой люлі, люлі,
Ой, котику сірий,
Та вимети сіни,
А ти, кішко,
Вимий ложки –
Погуляєш трошки.
Не вчись, котику, красити,
А вчися робити -
Черевички шити.
Та й не дорогії –
По три золотії.
Будуть люди купувати,
Будуть тебе шанувати.

Аналогічну функцію виконували й "утішки" та "пестушки" (веселі дитячі пісеньки), які спонукають дитину до діяльності; казки, герої яких за чесну сумлінну працю одержують винагороду, а за бездіяльність зазнають покарання (наприклад, різні варіанти казки про дідову та бабину дочку та ін.).

Широко представлена праця і в загадках. Трудовий процес людини, господарський реманент, продукт сільськогосподарської праці – одна з провідних тем багатьох з них: "Землю рие, а говорити не вміє, з провожатим ходить, мовчки робить" (плуг), "Зуби має, а їсти не просить" (борона), "Згадаю загадку, закину за грядку, нехай моя загадка до літа лежить" (озимий хліб, посіяний у полі). Такі й подібні їм загадки сприяли кращому пізнанню дітьми навколишнього світу, прищепленню працьовитості, виховували почуття поваги до праці, до трудівника, до землі-годувальниці, бережливого ставлення до знарядь праці тощо.

До трудової діяльності дитину готували й ігри. Дослідники етнопедagogіки вважають, що було б помилкою трактувати дитячі ігри виключно як розваги. Ігри прищеплювали любов до праці, сприяли фізичному та розумовому розвитку дитини, формуванню почуття справедливості, чесності, взаємодопомоги, колективізму, дружби.

На підставі етнопедagogічних джерел можна констатувати, що серед дитячих ігор значне місце займали ті, що пов'язані з сімейним побутом. Діти виконували їх, спостерігаючи та наслідуючи повсякденне життя дорослих. Найпоширеніші з них: "Весілля", "Хрестини", "В гості", "В тата й маму" тощо. В різних місцевостях України дитячі ігри, як правило, мають тотожні назви й однаково виконуються.

Підготовці дитини до праці допомагала й народна кустарна або саморобна іграшка. Дуже часто такі іграшки робили самі діти. Залежно від того, як виконала її дитина, дорослі судили про хист і старанність своїх дітей. Іграшка вводила дитину в коло майбутніх занять, прищеплювала навикі трудової діяльності. За традицією хлоп'ячі іграшки відтворювали елементи чоловічої роботи. Це вітряки, млинки, візки, коси, вила, санчата тощо. Дівчатка вибирали ляльок, меблі, посуд, прялки, мотовила.

Сучасні дослідники етнопедagogіки українського народу і вчителі-практики сходяться на тому, що: "Важко уявити, скільки не використано

резервів і втрачено можливостей у справі виховання підростаючих поколінь у зв'язку з тим, що цілеспрямовано не застосовувалися, а то й нехтувалися народні трудові традиції. Необхідно враховувати, що в неоціненому трудовому досвіді народу обгрунтовані й практично перевірені принципи й методи впливу старшого покоління на молодше з метою підготовки останнього до створення та правильного споживання матеріальних і духовних цінностей. Цей досвід передавався віками через народні обряди, звичаї, свята, ритуали, ігри, через фольклор. Народні трудові традиції завжди наснажені високою естетикою, завдяки чому праця позитивно впливала на самопочуття дітей, викликала бажання вдосконалювати свої вміння, сприяла всебічному розвитку особи. Основними осередками трудового виховання була сім'я, ровесники, громада, а здійснювалося воно насамперед шляхом залучення з найменших років до різних видів праці – домашньої, сільськогосподарської, до народних ремесел і промислів.

Народна мудрість полягає у використанні природної потреби дитини щось робити. Як тільки маля стає на ноги, воно вже тягнеться до якоїсь діяльності. Сама обстановка в сім'ї була такою, що діти не могли не працювати. Вони самі себе обслуговували: одягалися чи роздягалися, вмивалися, прибирали в хаті, доглядали за тваринами або рослинами, нянчили молодших, допомагали старшим.

Одним з істинних недоліків сучасного трудового виховання є те, що в багатьох сім'ях і школах забуті народні ігри, які імітували трудові процеси. В таких ігрових ситуаціях діти залюбки запозичували один від одного та від дорослих секрети виготовлення різних предметів для дитячих забав і дій (свистунців, пищиків, сопілок, прашців, "рушниць", "кулеметів", ковзанів та ін.). І все це робили за власними конструкціями, проектами, що розвивало кмітливість, винахідливість, допитливість, формувало творчий потенціал особи, її практичну спрямованість.

Підрісши, діти працювали спільно з дорослими, виконували всі життєво необхідні городні, польові та садові роботи. Причому їхня праця часто поділялася на чоловічу й жіночу: дівчата готували їжу, пряли, шили, вишивали, а хлопці орали, сіяли, рубали, пиляли дрова, виготовляли й ремонтували сільськогосподарські знаряддя праць.

Якщо дитина виявляла здібності до певного виду трудової діяльності і батьки не могли забезпечити реалізацію таких нахилів, її віддавали в науку до майстрів, умільців, яких завжди було доволі у своєму чи сусідньому селі. Тут діти працювали учнями, помічниками майстрів, придивлялися до їхньої роботи, осягали секрети майстерності і, зрештою, ставали справжніми майстрами. І в результаті – оволодіваючи улюбленою справою, знаходили своє місце в житті, розвивали творчі традиції народу.

Величезну роль у трудовому вихованні молоді відіграли громадські справи. Члени кожної сім'ї брали разом з односельцями активну участь у трудових процесах, зокрема у толоках – у виконанні трудомістких робіт (зведення осель, копанні криниць, заготівлі дров тощо). При цьому в менших за віком членів родини розвивалися почуття взаємодопомоги і взаємопідтримки, колективізму. За цих умов підлітки й юнаки сприймали всі трудові процеси, в яких брали участь їхні батьки, діди та прадіди, як невід'ємну частину життя, як найвищий його прояв.

Перебуваючи в такій трудовій атмосфері від народження до зрілості, діти повністю вже були підготовлені до самостійного виконання життєвих ролей. Одружившись, молоді люди заводили своє господарство, що розвивалося завдяки їхній працьовитості, сформованій в дитячі та юнацькі роки.

Відновлення народних трудових традицій має відбуватися в сім'ї, в школі (на уроках трудового навчання), а також шляхом залучення учнів до участі в суспільно корисній, продуктивній праці в домашніх умовах, у різних шкільних кооперативах, товариствах, дитячих і молодіжних об'єднаннях, у трудових акціях і операціях. При цьому треба дбати, щоб кінцевим результатом учнівської праці було виготовлення продукту, який належно оцінювався б дорослими. Така педагогічно доцільна й добре організована трудова діяльність сприяє фізичному й розумовому розвитку юних громадян, підвищенню їхньої загальної працездатності, виховання свідомої дисципліни, почуття обов'язку й відповідальності, самостійності, ініціативи, вияву підприємливості, творчих здібностей.

(І г н а т е н к о П . Р . ,
Поплужний В.Л., Косарева Н.І., Крицька Л.В. Виховання громадянина.

Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти. – Київ, 1997. - С. 158-160).

Народна педагогіка велику увагу приділяє фізичному здоров'ю людини, бо в ідеал людини входить також компонент міцного здоров'я, фізичного розвитку. Трудова діяльність, до якої змалечку залучали дитину, вимагала значних фізичних зусиль, тому в народі надавали великого значення фізичному розвитку дитини.

Вже цілий ряд пересторог, яких повинна дотримуватись вагітна жінка, були спрямовані на те, щоб забезпечити майбутній дитині здоров'я. Вагітній, наприклад, забороняється виконувати важку фізичну працю. Вагітна не могла лягтися, бо дитина буде сварливою. Заборонялося вживати алкогольні напої, бо це відіб'ється на майбутній дитині. Народна мораль суворо забороняла вагітній красти, бо "дитина злодійкувати буде". Тож психічний стан майбутньої матері, її моральні якості теж впливали, за народним світоглядом, на фізичний розвиток дитини, її здоров'я, характер.

В арсеналі народної педагогіки є ціла низка мудро підмічених заходів, спрямованих на виховання фізично здорової людини. Це щоденні купелі, змащування тіла немовляти після цього. Масажі слід розглядати як початкову форму фізичного виховання. Як засвідчують етнографічні записи кінця XIX – поч. XX століття, малу дитину купали часто. Як пояснювали в народі, від постійного купання – "дитина краще спить", "здоровіше на дитину" тощо.

Як магічно-профілактичний засіб, що мав на меті забезпечити здоров'я дитини, вживалася свячена вода. Ряд заходів були спрямовані на те, щоб виявити можливі фізичні травми й попередити вади, сприяти розвитку м'язів, кісток, зміцненню всього організму. Щоб дитина не була сутулою, її перед тим, як виймати з купелі, "міряли", зводили до купи лікоть лівої ручки і колінця правої ніжки. Таким способом перевіряли, чи всі кості цілі, чи немає вивиху або перелому. "Щоб не було горбате, клали на рівному, без подушки".

Знали й застосовували різні пристрої ("стоячки", "ходячки", "ходунці-візочки"), щоб дитя швидше навчилося ходити ("стало на свій хід"). Маля, яке ще не ходить, рекомендували частіше водити по долівці. Вірили, якщо дитина відразу ходитиме, буде здорова й дужа. Вдавалися

до різних способів загартування організму, що теж, за загально поширеною думкою, сприяла зміцненню здоров'я. Як один із способів загартування організму слід розглядати і водохрещенські купелі, знані в минулому в усіх слов'ян. Є згадки, що в ополонках на Водохреща колись купали навіть хворих дітей.

Сприяла фізичному розвитку гра, особливо рухливі ігри, катання на човнах, взимку – ковзанах, санчатах. Але основним була фізична праця, до якої рано залучали дитину, без якої не мислиме життя людини. Побажання щастя, здоров'я проходить лейтмотивом у багатьох зразках народної творчості. Народна педагогіка вчить, що фізична сила має бути розумною, не злою. У казках, переказах, думках, прислів'ях можна знайти приклади, де розумна сила підноситься до ідеалу, а зла сила завжди терпить паразку, висміюється: "Дурна сила без голови: людям шкода і собі горе", "Сила для праці, а не для цяці".

Наші предки постійно піклувалися про своє здоров'я, фізичну досконалість своїх нащадків, готували їх до важкої фізичної праці, виживання за складних природних і суспільних умов, до оборони рідних домівок, отчого краю, батьківщини загалом. Через це фізичне виховання передбачало розвиток сили, витривалості, спритності, взаємовиручки, кмітливості, тренування розуму. Це й відображено в народних іграх, які нині дедалі ширше застосовуються в дитячих садках, школах, у домашніх умовах, що є не тільки ефективною формою активного дозвілля і відпочинку, а й водночас фізичного загартування юних громадян.

А старші діти, молодь беруть участь у дорослих, зокрема, козацьких іграх і забавах, у військово-патріотичних видах спорту – верхова їзда, стрільба, фехтування, плавання, подолання природних перешкод, у різних видах єдиноборств. Дедалі більше юнаків і дівчат є членами пластового руху, що базується на ідейних засадах міжнародного скаутингу й українських національних традиціях. Саме в Пласті найтісніше поєднуються громадянське, моральне, трудове, фізичне та інші види виховання. У документах цієї організації записано, що мета Пласту – проводити всебічне патріотичне самовиховання української молоді, виховувати свідомих, відповідальних і повноцінних громадян, плекати серед молоді традиції предків. Пластовий закон проголошує

головним у вихованні пластуна: славного, сумлінного, точного, ощадливого в ділах; справедливого, ввічливого, братерського, доброзичливого – у поводженні; корисного, слухняного, пильного, який дбає про своє здоров'я – для добра України; любити красу, турбуватися про неї, завжди бути у доброму настрої.

І завдання дорослих з огляду на це - "всіляко сприяти пластовому руху серед дітей і учнівської молоді" (Ігнатенко П.Р. Виховання громадянина, с.160-161).

Народна поезія, героїчний козацький епос виховували дітей палкими патріотами.

"Патріотизм кожної дитини починається з рідної домівки, домашнього вогнища. Ненчина коліскова пісня та її ніжне слово, мовлене рідною мовою, батькова мудра настанова й наука, бабусині казочки та дідусеві легенди, родинні традиції та звичаї, обійстя серед вишневого цвіту, лелечине гніздо на клуні, спокійне плесо річки, де відкупалося дитинство, школа, куди щодень ходив за наукою, задушевна пісня в тихому надвечір'ї – з усього цього виростає патріотизм. Бо все це глибоко западає в душу й ніколи не забувається на довгому чи короткому віку людини і постійно зазиває її повернутися в отчий край з далеких і близьких життєвих доріг. Варто частіше не лише бувати з учнями серед природи, а й влаштовувати з ними суспільно корисні акції – висадження дерев, розчищення замулених джерел, збирання лікарських трав тощо.

Любов до отчого краю, пошана до батька-матері, свого родоводу, традицій, що постійно живлять патріотизм громадянина протягом усього його життя, переростає в любов до "великої" Батьківщини – України, до її народу. Всмоктуючи змалку в душу й серце своє рідне, близьке, учень такою ж мірою проймається загальнонародним, всеукраїнським" (там же, с. 156-157).

Українська етнопедагогіка дбає і про інтелектуальний розвиток дитини. Плекання маляти, розвиток його інтелектуальних сил – найперший обов'язок матері. Залучалися також старші діти. Батько, як правило, цікавиться дитиною, як вона починає дещо розуміти. Із засобів, що сприяли розвиткові інтелекту в дитини, слід назвати згадувані вже колективні пісні, різні пестушки та утішки ("Ладки-ладусі", "Ой, чук,

чук", "Водичка, водичка", "Ой, диби, диби" та ін.), скоромовки. Згодом використовували казки.

Народна творчість була джерелом різносторонніх знань. Пісні, легенди, перекази, хоч і не без елементу фантастики, але в цілому правдиво передавали відомості про історичні події, видатних історичних діячів, знайомили дитину з близьким їй світом рослин і тварин. Вони будили в неї любов до рідної мови, розкривали її красу. В народі розуміли силу сказаного слова, вимагали вдумливого, дбайливого ставлення до мови, про що красномовно говорять прислів'я: "Лагідне слово сильніше дубини", "Скажеш – не вернеш", "Що вимовиш язиком, того не вб'єш і кілком", "Слово вилетить горобцем, а вернеться волон" тощо.

У розумовому вихованні дітей визначальну роль відігравала школа. Ціла низка мудрих афоризмів та прислів'їв: "Не бажай синові багатства, бажай розуму", "Розум – скарб людини", "Знання робить життя красивим" свідчить про потяг народу до знань, прагнення батьків дати дітям освіту. Та в умовах бездержавності кількість шкіл в Україні завжди була недостатньою, тож не всі діти шкільного віку були охоплені навчанням. Та й здійснювалося воно не рідною мовою, було відірване від життя.

Неможна не відзначити роль релігії у моральному розвитку дитини. Християнська мораль вимагала від дітей пошани до батьків, поваги до старших за віком, гуманних відносин між членами сім'ї і родичами. Будь-яке інше ставлення вважалося тяжким гріхом і злом. Дітей змалку привчали молитися Богу, пояснювали, чого не можна робити, бо гріх. Морально вихована людина - це скромна, совісна, працююча, милосердна людина. "Ці загальнолюдські якості й чесноти зосереджені в народному досвіді, традиціях: звичаях, моральних заповідях, поведінкових нормах – у мудрій народній філософії, до якої має постійно вдаватися педагог... У ній не голе моралізаторство, а переконливі аргументи, відображені в художньо-естетичних образах, мудрих настановах, життєстверджуючих дотепях, які глибоко впливають на всю емоційну сферу дитини, стаючи поштовхом до дії в різноманітних обставинах... Слід широко використовувати народну мудрість, яка засуджує нечесність, нещирість, ледарство, марнотратство, грубість, пияцтво та інші негативні явища" (Ігнатенко П.Р. Виховання громадянина, с. 157).

"Народна пісня, хоровий спів, хореографія, народна музика, різні види мистецтв, дитячі ігри, календарна обрядовість, вертепні дійства, до яких прилучаються школярі, виховують в них глибокі естетичні почуття. А скільки краси, художнього смаку у вишитих рушниках, витканих килимах і ліжниках, розписаних вигадливими узорами керамічних вазах чи великодних писанках! Вони знову й знову приваблюють око своєю свіжістю, чарівністю, таємністю. Але ще більшу насолоду і невимовну радість, захоплення викликають у дітей вироби, змайстровані або виконані власними руками. З особливим піднесенням, натхненням учні працюють над виготовленням таких виробів" (там же, с. 158).

"Лише той має, хто віддає", – говорить народна мудрість. Причому віддає від щирого серця і в нашому контексті задля великої мети – українського державотворення. "Наше майбутнє залежатиме від розв'язки питання виховання дітей", – стверджує глибокий дослідник минулого і сучасного виховання дітей України і для України Теодосій Сомотулка. (Сомотулка Т. Історія України в іграх. Захисники рідного вогнища. Історичні ігри для навчат. - Київ; Нью-Йорк: МП Коць, 1995. - С. 12). І далі: "Вихідними лікуваннями для формування думок і положень щодо сучасного виховання є такі:

1. Суттєві риси нашої стародавньої культури, яка зберегла нас біологічно й національно по сьогоднішній день.
2. Теперішні потреби України з потребами кожного українця.
3. Аспект майбутньої України.

Ідучи за вказівками Т.Шевченка "І чужого научайтесь, й свого не цурайтесь!", а також "Як би ви вчилися так, як треба, то й мудрість би була своя...", слід нам відповідно використовувати думки педагогів і науковців світу в процесі формування думок та складання виховної програми для сучасного виховання дітей.

У перехідній фазі нашого життя ми можемо бути дещо розгубленими у питаннях змінних вартостей і т.ін. На перехрестях шляхів до майбутнього нам треба шукати за орієнтиром, яким була і є наша культура" (там же, с. 12-13).

"Наша теперішня потреба та велике завдання – побудувати державу так, щоб вона могла розквітати" (там же, с. 13). "Сучасне виховання дітей буде недостатнє, коли в ньому буде відсутній фугорологічний аспект, аспект майбутньої України" (там же, с. 14).

"Метою виховання є: на основах Християнської науки та культурної і історичної спадщини українського народу виховувати повноцінну творчу українську людину, активну в своїй родині, в своєму оточенні, віддану справам України. Здійснення мети має два аспекти: перший – це виховники, що в розумінні сучасних потреб виховували б новачат для майбутнього. Отож, вимога – провести заходи для трансформації педагогічного мислення виховників під кутом розвиткових потреб новачат, вимог сьогодення та необхідностей завтрашнього дня.

Другий аспект – це вихованки. Вихідною точкою формування положення щодо сучасного виховання новачат є наша стародавня культура, що зберегла нас біологічно й національно по сьогодні. Отож, наша культурна спадщина – це основа нашого буття із здоровою родиною в центрі. Аспект біологічно-культурного самозбереження спрямований на збереження традицій, на формування постави (характеру) новачат, які мають бути готові в майбутньому захистити себе й український народ. Передумови успіху: розвиток сенсу спільноти (розуміння інтересу цілості і бажання їх здійснити), співпраця, внутрішня стриманість, чесна гра... Без знань і вмінь, без технологічної грамотності, самовиховання важко буде жити задовільно в майбутньому.

Любов Бога й України – це корінні вартості новаків – захисників, які, зберігаючи правила і традиції родини, солідарність з групою, працю над собою, набудуть необхідні знання і вміння, щоб стійко зносити несприятливі умови в боротьбі за існування у повній свідомості, що "В своїй хаті своя правда і сила, і воля!" (Т.Шевченко) (там же, с. 20).

"У чому ж полягає головна мета виховання? В історії педагогіки існує багато поглядів на це питання, що свідчить про його можливість, постійну актуальність за всіх часів. Природно, що батьки та вихователі, піклуючись про своїх вихованців, прагнуть до того, щоб діти були кращими, досконалішими, і хоча кожен розуміє досконалість по-своєму, існують спільні загальнолюдські погляди" (Помиткін Е.О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти. – К., 1996. - С. 8).

Народна педагогіка – скарбниця невичерпна. Всі її напрямки, засоби і форми підпорядковані єдиній меті – формуванню людини вихованої, розумної, фізично загартованої, справжнього патріота і захисника рідної землі й свого народу.

Успішність вирішення складних завдань виховання підростаючих поколінь у нових історичних умовах у значній мірі залежить від приведення у дію вікових надбань етнопедагогіки українського народу.

Проблеми сучасної школи, всього суспільства корінням своїм сягають сім'ї. Від того, наскільки міцним буде сплав спільних зусиль педагогів і батьків, школи і сім'ї, багато в чому залежить успіх загальної справи становлення і розвитку молоді Української держави, а відтак і доля кожного її громадянина. Піклування про сім'ю, в якій гармонійно поєднуються суспільні й особисті інтереси кожної людини, є єдиним із найважливіших завдань і напрямків державницької політики, що знайшло своє юридичне оформлення у Конституції – основному Законі нашої країни.

У сім'ї плачуться всі складові здорового громадянства. Тому закономірним є те, що ООН ухвалила щорічно 15 травня відзначати Міжнародний день сім'ї.

Проблема створення щасливої сім'ї і правильного виховання в ній дітей справедливо вважається вічною і завжди актуальною. Ми, педагоги, переконані: батьки, озброєні педагогічними знаннями, досить успішно вирішують проблеми сімейного виховання. Ми виходимо з того, що у вихованні підростаючого покоління важливим чинником має стати саме родинна педагогіка, яка еволюційним шляхом виробила оригінальні форми і методи впливу на особистість дитини. Споконвіку для